

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalveluala

AKITIS14

2016

Nina Sivén

KUVAMATKA KOTISEUTUHISTORIAAN

– Kirjaston kotiseutukokoelman aineistojen
hyödyntäminen peruskoulun kotiseutukasvatuksen
opetuksessa

Nina Sivén

KUVAMATKA KOTISEUTUHISTORIAAN

– Kirjaston kotiseutukokoelman aineistojen hyödyntäminen peruskoulun kotiseutukasvatuksen opetuksessa

Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa Pornaisten peruskoulujen viidensille luokille suunnattu kotiseutuhistorian kurssin perusopetuspaketti Pornaisten kunnankirjaston kotiseutukokoelman aineistoja hyödyntäen.

Työn teoriaosassa tarkastellaan kotiseutukasvatusta syksyllä 2016 käyttöön otetun uuden perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjan ja perusteiden näkökulmasta sekä uuden opetussuunnitelman mukaisia pedagogisia muutoksia ja niihin liittyviä ilmiöitä pohtien. Koska opetuspaketit perustuvat voimakkaasti visuaaliseen aineistoon, on työssä käsitelty myös monilukutaitoa ja medialukutaitoa sekä niiden alakäsitteenä visuaalista lukutaitoa.

Opinnäytetyön tuloksena syntynyt kolmeosainen kokonaisuus jää koulujen käyttöön kotiseutukasvatuksen oppimateriaaliksi. Oppimateriaalipaketti koostuu yleisestä kunnan historiaosuudesta, henkilöhistoriaosuudesta sekä tiedonhaun harjoitteluun liittyvästä osiosta.

ASIASANAT:

Kotiseututyö, kotiseututuntemus, kirjastot, paikalliskokoelmat, koulu, alakoulu, opetussuunnitelmat, Pornaisten kunnankirjasto, Pornaisten Yhtenäiskoulu

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme

2016 | 32

Nina Sivén

PICTORIAL JOURNEY TO LOCAL HISTORY

- Utilizing local area collection of the library in local area awareness teaching

The aim of the thesis is to design and implement a basic local area history course for the fifth graders in the basic education utilizing the local area collection of Pornainen Municipal Library.

The theoretical part of the thesis examines local area awareness teaching according to the recently revised curriculum of the basic education during the fall semester of 2016, focusing mainly on the basics and the values of the new curriculum, as well as contemplating the pedagogical changes and phenomena within.

The existing tutorial courses are heavily based on visual material and thus the thesis deals with issues such as multiliteracy and media literacy, and also their hyponym visual literacy.

The three-part tutorial course was a result of the thesis, and the course will be included in the teaching material of local area awareness courses in the municipality. The three parts of the course are general municipal history, local residents' history and a section for information retrieval.

KEYWORDS:

Local heritage work, local area awareness, libraries, local area collections, schools, preliminary schools, curriculums, Municipal library of Pornainen, Coeducational school of Pornainen

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KULTTUURIPERINTÖ JA KOTISEUTUKASVATUS	8
3 UUSI OPETUSSUUNNITELMA JA PEDAGOGINEN MUUTOS	12
3.1 Pedagoginen muutos	12
3.2 Luku- ja kirjoitustaidosta monilukutaitoon	13
3.3 Ilmiöpohjainen oppiminen ja lähiopetusympäristöt	15
4 KEHITTÄMISMENETELMÄ JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	19
5 KOTISEUTUHISTORIAN KURSSI	21
5.1 Kurssin kuvaus	21
5.2 Opetusmateriaali	23
6 LOPUKSI	28
LÄHTEET	29

KUVAT

Kuva 1. Kuvamatkalla Parkkojan koululla keväällä 2016.	23
Kuva 2. Pornaisten ensimmäinen kirkko ja kirkonkellon tarina.	24
Kuva 3. Sata vuotta – sama maisema.	25
Kuva 4. Jalanjälkiä historiassa.	26
Kuva 5. Porneesin hautausmaa	27

1 JOHDANTO

Syksyllä 2016 käyttöön otettavan uuden perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjassa ja ainekohtaisissa oppimiskokonaisuuksissa kotiseutukasvatus on merkittävästi esillä. Kotiseutukasvatuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä omaa lähiympäristöä ja sen historiaa sekä siihen liittyviä asioita, ihmisiä, ilmiöitä ja tapoja. Koulun kotiseutukasvatuksen avulla oppilaan on mahdollista juurtua omaan kotiseutuunsa ja kehittyä aktiiviseksi toimijaksi ympäröivässä yhteiskunnassa.

Koulujen esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat perustuvat valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, jota on kuntakohtaisesti tarkennettu ja täsmennetty kunnan omien tavoitteiden ja arvojen mukaan. Opetussuunnitelma sisältää koulun toiminta-ajatuksen, eri oppiaineiden ja opetuskokonaisuuksien tavoitteet ja sisällön sekä kertoo, minkälaisin keinoin asetetut tavoitteet saavutetaan ja miten niitä arvioidaan. (Helsingin kaupunki, 2016)

Pornaisten kunnan perusopetuksen vuonna 2011 päivitetystä opetussuunnitelmassa kotiseutukasvatuksesta todetaan seuraavasti:

Pornaisissa huomattava osa oppilaiden perheistä on muuttanut tänne muualta. Tästä syystä yhtenä koulujemme toiminnan tarkoituksena on ohjata oppilas elämyksellisten ja tiedollisten kokemusten avulla sisäistämään Pornaisten oma kotiseutunsa, ja sen kautta arvostamaan sitä kasvu-ympäristönä. (Pornaisten kunta, 2011.)

Nykyisin on tavallista, etteivät ihmiset jää kotiseudulle, vaan liikkuvat esimerkiksi opintojen tai työn vuoksi pitkiäkin matkoja ja asettuvat asumaan uusille paikkakunnille. Valtaosa Pornaisten kouluissa työskentelevistä opettajista on kotoisin muualta ja vain muutama heistä asuu paikkakunnalla. He eivät useinkaan tunne pitäjän historiaa, ympäristöä tai olosuhteita kovinkaan hyvin.

Opinnäytteeni aiheena oli laatia orientoiva kotiseutuhistorian opetusmateriaalikonaisuus Pornaisten perusopetuksen viidensien luokkien valinnaisen kotiseutuhistorian kurssin käyttöön. Valinnaiskurssi on uusi ja käynnistyi syksyllä 2016 uuden opetussuunnitelman käyttöönoton myötä. Olen saanut tutkimukseeni tukea Pornaisten koulujen rehtoreilta, joiden kanssa keskustelin opinnäytetyöni aiheesta ja koulun kotiseutukasvatuksen tavoitteista syksyllä 2015. Tutkimukseni menetelmänä on kehittämistutkimus.

Kotiseutuhistorian kurssin avulla pyritään antamaan 11-vuotiaalle käsitys oman kotiseudun historiasta ja ihmisistä ajan saatossa. Historian kautta on mahdollista saada perspektiiviä nykyhetkeen ja peilata omaa elämää menneiden sukupolvien arkeen.

Viidesluokkalaisilta saadun palautteen mukaan kurssin aihepiirit ovat olleet kiinnostavia ja toimineet halutulla tavalla, eli herättäneet kiinnostusta kotiseutuun ja sen historiaan. Kiinnostavimmiksi asioiksi ovat osoittautuneet maiseman muuttuminen, sisällissota, siirtokarjalaisten tulo Pornaisiin, sekä entisajan koulunkäyntiin liittyvät asiat.

Opetusmateriaalin valmistaminen on ollut työläs, mutta mielenkiintoinen prosessi. Aihepiirien valinta, lähteiden etsintä, tekstiosuuden kirjoittaminen ja kuvien valinta, ovat vie-neet aikaa huomattavasti enemmän kuin etukäteen osasin arvioida. Kurssin vetäminen on kuitenkin palkinnut vaivannäön moninkertaisesti. On ollut hieno kokemus päästä tutustumaan 11-vuotiaan ajatusmaailmaan ja verrata hänen tietopohjaansa siihen mielikuvaan, joka minulla on omasta historiantuntemuksestani saman ikäisenä. Asiat joita pidin itsestään selvinä, eivät sitä olleet.

Itse aikanani viidesluokkalaisena tiesin Suomessa käydyn sisällissotaa, koska olin kuul-lut vanhempien ihmisten siitä puhuvan. Tämän päivän 11-vuotias ei sitä tiedä. Arjessa läsnä oleva historia toki muuttuu ajan kuluessa, eikä kodeissa välttämättä keskustella lasten kanssa yhteiskunnallisista asioista kovinkaan paljon. On myös aiheellista miettiä, minkälaisin argumentein ja sanankääntein siirrämme kansallista eetosta lapsillemme esimerkiksi viimeisiin sotiin liittyen. Monella viidesluokkalaisella oli se käsitys, että Suomi oli sodan voittanut osapuoli.

Olen kasvanut tarinoiden äärellä. Olen lapsena kyllästymiseenkin saakka kuullut isovan-hempieni evakkomatkoista ja vanhoista ajoista yleensä. Vaikuttaa siltä, että sukupolvien ketjussa oma ikäluokkani on katkaisemassa tarinoiden kertomisen perinnettä. Se on va-hinko, sillä perheiden ja sukujen tarinat ovat arvokkaita ja auttavat lasta ja nuorta kas-vattamaan omat juurensa ja peilaamaan maailmaa suvun ja perheen tarinoiden kautta paljon syvemmin ja omakohtaisemmin kuin mihin mikään kouluhistorian opetus ikinä pystyy.

Pornaisiin tuli siirtokarjalaisia sotien jälkeen valtakunnallisesti katsottuna poikkeukselli-sen paljon, noin 700 henkilöä. Kunnan väkiluku kasvoi tuolloin neljänneksellä. Isäni puo-lelta sukuni on siirtokarjalaisia, äitini puolelta taas vanhaa paikallista väestöä. Tunnen tarinat siis molempien puolten näkökulmasta. Olen lukenut luokille pätkiä setäni Lauri Rusin kirjoittamista muistelmista, joissa hän kertoo tapahtumista juuri ennen evakkoon

lähtöä, kun Neuvostoliitto kesäkuussa 1944 hyökkäsi Karjalan Kannakselle. Lauri oli tuolloin 8-vuotias. Hänen tarinansa ovat koskettaneet etenkin poikia. Ehkä pienen pojan ajatusmaailmaan on helppo samaistua. Olen saanut paljon kirjallista palautetta juuri tähän aiheeseen liittyen ja nimenomaan pojilta. Siirtokarjalaisten kautta on rakentunut myös silta maahanmuuttajakysymykseen ja pakolaisten asemaan, mistä onkin luokissa käyty hienoja keskusteluja.

Minulle tarjoutui alkusyksystä mahdollisuus pitää Kuvamatka historiaan-luento kansalaisopiston piirissä myös aikuisille. Aihe toi paikalle lähes 50 henkilöä, mikä on pienessä pitäjässä paljon. Olin varautunut siihen, että paikalle tulee paljon vanhoja pornaislaisia, joille en pitäjän historiasta pystyisi kovinkaan paljon uutta kertomaan. Siihen ei osoittautunut olevan tarvettakaan, sillä heistä oli kiinnostavaa kuulla millä tavoin kotiseutuhistoriaa koulussa opetetaan ja minkälaisen vastaanoton kurssi on saanut. Kuvat puhuttelivat yhtä kaikki aikuisiakin ja luennon päätteeksi käyty vilkas keskustelu vahvasti näkemystäni kotiseutuhistorian opetuksen ajankohtaisuudesta ja merkityksestä.

Oman ikäluokkani edustajilla pitäisi olla yhteisestä taustastamme jonkinlainen kokonais käsitys. On tärkeää siirtää kulttuuriperintöä eteenpäin. Helpoin tapa on avata se Mumolan valokuva-albumi ja katsella kuvia lasten kanssa yhdessä.

Kuvamatka-projektin vaikuttavuus on näkynyt kirjaston kotiseutuaineiston kysynnässä ja käyttöasteessa merkittävästi. Tätä kirjoitettaessa kaikki Pornaisten historiaa käsittelevä kirjallisuus paikallishistorian luokasta on lainassa ja aineistoa jonotetaan.

Kotiseutuhistorian opetusmateriaalit jäävät lainattavina tallenteina kirjaston kokoelmaan, jolloin mahdollistetaan niiden käyttö myös muille asiakkaille. Opetusmateriaalin ylläpito ja mahdollinen päivittäminen tehdään kirjaston henkilökunnan toimesta. Tieto opetusmateriaalin saatavuudesta on mahdollista laittaa esimerkiksi koulun Pedanettiin opetussuunnitelman yhteyteen, jolloin sen olemassaolo on jatkossa kaikkien opettajien tiedossa.

Olen työskennellyt kirjaston kotiseutukokoelman aineistojen parissa useita vuosia ja työstän edelleen 2013 aloitettua kuvakokoelmien digitointia, jonka puitteissa kirjastoon lahjoitetut lasinegatiivit ja vanhat valokuvat on digitoitu ja luetteloitu Sanapaltti-verkkotietokantaan. Tietokantaa ja luettelointitietoja täydennetään kaiken aikaa. Kotiseutuhistorian perusopetusmateriaali rakentuu pitkälti Sanapaltin valokuva-aineistoihin.

Tekemäni opetusmateriaalin lisäksi valinnaiskurssilla toteutetaan ryhmä- ja opettajakohdaisesti erilaisin menetelmin teemaan liittyviä tehtäväkokonaisuuksia.

2 KULTTUURIPERINTÖ JA KOTISEUTUKASVATUS

Kulttuuriperintö voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin yhteiskunnallisen arvon ja merkittävyyden sekä julkisuusarvon perusteella. Yhteiskunnallisesti merkittävä ja arvokas kulttuuriperintö on virallisesti suojeltu ja julkisesti tunnustettu aineettoman tai aineellisen kulttuurin jälki, jolla on kansallista tai kansainvälistä merkitystä. Tällaisia kohteita voivat olla esimerkiksi yksittäiset rakennukset, luontokohteet ja maisemat sekä ihmisen toiminnasta kertovat jäänteet. Merkittäviä kulttuuriperintökohteita ovat myös kirjastojen, arkistojen ja museoiden kokoelmat. (Tuomi-Nikula ym. 2013, 15.)

Julkisuusarvon perusteella määritelty kulttuuriperintö on usein näkymättömämpää arjen kulttuuriperintöä, kuten tapoja ja perinteitä. Suomalaisen arjen kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi ruokakulttuuri, saunomistavat ja perheissä ja suvuissa kulkeneet traditiot. (Tuomi-Nikula ym. 2013, 16.)

Professori Janne Vilkun (2015) mukaan kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelu-, hoito- ja tallennustyön sekä esittämisen yhteiskunnalliset perustehtävät ovat:

1. Auttaa meitä löytämään vastauksia kysymyksiin kuka minä olen, keitä me olemme ja keitä muut ajallisesti ja/tai maantieteellisesti kaukaiset ihmiset ovat.
2. Antaa meille koordinaatteja tulevaisuutemme suunnitteluun. Kun ymmärrämme keitä olemme, missä olemme ja mistä olemme tulossa, osaamme ehkä paremmin miettiä mihin olemme menossa.
3. Auttaa meitä ymmärtämään asemamme sukupolvien ketjussa ja tiedostamaan meitä sitä kautta ottamaan vastuu elämästämme, lähimmäisistämme ja ympäristöstämme. (Vilkuna 2015, 329.)

Arvostetuimpia ja merkittävimpiä kohteita ovat YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n määrittelemät maailmanperintökohteet. Ne ovat kansainvälisesti tunnustettuja erityisen merkittäviä ihmiskunnan saavutuksia ja erikseen nimettyjä suojelukohteita. Maailmanperintöluetteloon on kirjattu yhteensä 1052 kohdetta, joista kulttuurikohteita on 814 ja luontokohteita 203. Loput ovat uhanalaisia kohteita, joissa nämä kaksi kriteeriä yhdistyvät. Maailmanperintökohteista seitsemän on Suomessa. Näistä yksi, Merenkurkun saaristo, on luontokohde ja loput kuusi, Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja paperitehdas, Sammallahdenmäki ja Struven ketju ovat kulttuurikohteita. (Unesco, 2016.)

Maailmanperintökohteet ovat vetovoimaisia matkailukohteita ja sen myötä myös oivallinen keino lisätä kulttuuriperinteen tuntemusta ja sen myötä edistää kulttuurien välistä ymmärrystä. (Mayor, 1995.)

Kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys ja arvo

Kulttuuriperintökäsitteeseen liittyy aina ajatus jonkin arvokkaaksi mielletyn perinnön säilyttämisestä ja vaalimisesta. Oman aikamme arvotukset ja valinnat heijastuvat siihen, mikä kulloinkin koetaan arvokkaaksi. Kulttuuriperinnön säilyttämisen lähtökohtien tulee kuitenkin olla totuudellista ja huomioida asioiden ja ilmiöiden eri puolet. Vaikka mielellämme keskitymme hyviin ja positiivisiin asioihin, ei sovi unohtaa, että kulttuuriperintöömme kuuluu myös raskaita ja vaikeitakin asioita, jotka omalta osaltaan ovat muokanneet kansallista tai eurooppalaista identiteettiämme. (Knuuttila, 2008, 13-15.)

Kulttuuriperintöä ja kulttuuriympäristöä sekä kulttuuria yleensä, on kansainvälisissä sopimuksissa ja järjestöissä, kuten Unescossa, jo pitkään ajateltu osana ihmisoikeuksia. Euroopan neuvosto ja koko Euroopan Unioni näkee kulttuuriperinnön edistämisen merkitykselliseksi mahdollisuudeksi ehkäistä kulttuurillisia ennakkoluuloja ja edesauttaa kulttuurien välistä vuoropuhelua ja ymmärrystä. (Härö, 2013.)

Kotiseutukasvatus

Lähiympäristö, oma kotiseutu, on oppimisympäristö, jonka merkitystä korostetaan syksyllä 2016 käyttöön otettavassa uudessa opetussuunnitelmassa voimakkaasti. Kotiseutuliiton määritelmän mukaan kotiseutukasvatus on kulttuuriperintökasvatusta, ”jonka avulla välitetään tietoa kotiseudusta ja sen kulttuuriperinnöstä sekä kotiseudun kulttuuriympäristöistä”. (Suomen kotiseutuliitto 2015).

Perintö mielletään usein vanhojen ihmisten nostalgiseksi muisteluksi ja tarinoinniksi, mutta se on tärkeä tekijä lasten ja nuorten identiteetin ja omien juurten muodostumisessa ja rakentumisessa. Yhteisöllisen kokemuksen saaminen ja ryhmään kuulumisen tunne edellyttävät kiinnekohtia paikkaan ja aikaan. (Kallio 2004, 5.)

Suomen kotiseutuliiton (2015) mukaan kotiseutukasvatuksen tavoitteena on tukea paikallisidentiteetin kehittymistä ja antaa yksilölle kokemus ja tunne kuulumisesta jonnekin,

olemaan osa sitä päivittäistä ympäristöä, jossa asumme ja elämme. Kun yksilö kokee asuin- ja elinympäristönsä itselle merkitykselliseksi, kiinnostus kotiseutua ja sen kulttuuriperintöä kohtaan lisääntyy ja sitä kautta on mahdollista herättää myös halu perinnön vaalimiseen. (Suomen kotiseutuliitto 2015.) Kulttuuriperintökasvatuksen tehtävänä on huomioida kulttuurin monimuotoisuutta, tukea kulttuuristen taitojen kehittymistä ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista arkielämässä, edistää kulttuurisesti kestävästä kehitystä ja antaa laaja näkemys kulttuurista elävänä toimintana. (Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2016).

Kulttuuri-identiteetin rakentuminen on yksilön persoonaan ja aikaan sidonnainen prosessi, joka kestää koko ihmisiän. Oman kulttuuriperinnön tunteminen ja kulttuuri-identiteetin hahmottaminen parantavat itsetuntemusta ja itsetuntoa. Sitä kautta on helpompi ymmärtää myös vieraita kulttuureita ja erilaisia toimintatapoja sekä edistää kulttuurien välistä kommunikaatiota ja suvaitsevaisuutta. (Opetushallitus, 2010.)

Kotiseutu voidaan nähdä myös oppimisympäristönä, joka kulttuuriperintöineen voi parhaassa tapauksessa olla tärkeä osa koulun toimintakulttuuria. Kotiseutukasvatuksella tuetaan oppilaan identiteetin ja maailmankuvan rakentumista, suhdetta itseän ja toiseen ihmisiin, ympäröivään luontoon ja yhteiskuntaan. Tätä kautta on mahdollista paitsi oman kulttuuri-identiteetin rakentuminen, myös osallisuuden kokemus sekä tunne siitä, että itse voi vaikuttaa asioihin yhteiskunnassa ja globalisoituvassa maailmassa. (Suomen kotiseutuliitto, 2015.)

Kotiseudun historian ja paikalliskulttuurin tutkiminen sopii hyödynnettäväksi kaikissa oppiaineissa. Aihepiirejä voi hyödyntää tavanomaisessa opetustyössä koululuokassa, mutta erityisen hyvin teemoja voidaan hyödyntää erilaisissa projektitöissä eri oppiaineita yhdistäen. (Asunmaa 1994, 59-60.)

Kirjastojen kotiseutukokoelmat

Muistiorganisaatiot eli kirjastot, arkistot ja museot kantavat merkittävän vastuun menneisyytemme säilyttämisestä ja edesauttavat kulttuuriperintömme siirtämistä sukupolvelta toiselle. (Vilkuna, 2015, 332). Kirjastot keräävät, tallentavat ja tarjoavat asiakkaidensa käyttöön myös alueidensa paikallishistoriaa ja -kulttuuria kotiseutukokoelmiensa puitteissa. Kotiseutukokoelmiin hankitaan yleensä paikallisesti rajattua aluetta tai alueella

toimineita henkilöitä käsittelevää aineistoa ja paikkakunnan kotiseutukirjailijoiksi tai kotiseutuhenkilöiksi määriteltyjen henkilöiden teoksia. Kotiseutukirjailijaksi tai -henkilöksi katsotaan sellainen henkilö, joka on syntynyt paikkakunnalla ja/tai elänyt alueella merkittävän osan elämästään. Kotiseutukokoelmien aineistot voivat kattaa kirjallisuuden lisäksi myös audiovisuaalista aineistoa, karttoja, käsikirjoituksia, kirjeitä ja pienpainatteita. (Peltonen, 1987, 74-75.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on määritellyt maakuntakirjastojen roolin kotiseutuaineistojen säilyttäjänä siten, että maakuntakirjastojen tehtävänä on aluetta koskevien aineistojen kokoaminen ja ylläpitäminen ”tarpeellisin osin alueellisen kokoelmapolitiikan mukaisesti.” (OPM, 2012).

Porvoon kaupunginkirjasto – Uudenmaan maakuntakirjasto kerää kotiseutukokoelmaansa Porvoota ja Uudenmaan maakuntaa kokonaisuutena käsittelevää aineistoa. Varsinaista maakuntakokoelmaa ei enää kerätä, vaan alueen yleiset kirjastot kokoavat ja säilyttävät itse oman kuntansa kotiseutuaineistoja. (Porvoon kaupunginkirjasto – Uudenmaan maakuntakirjasto, 2016.)

Uudenmaan maakuntakirjasto on luopunut kuntakohtaisista aineistoista ja siirtänyt ne kirjastojen omiin kokoelmiin. Porsse-kirjastokimpan kirjastot, Askola, Pornainen, Porvoo ja Sipoo, keräävät kukin oman kuntansa kotiseutuaineistoa. (Porsse-kirjastot, 2013).

3 UUSI OPETUSSUUNNITELMA JA PEDAGOGISET MUUTOKSET

Syksyllä 2016 otetaan käyttöön uudistettu perusopetuksen opetussuunnitelma. Uudistusten tavoitteena on luoda paremmat edellytykset koulun kasvatustyölle ja antaa uusia eväitä ja mahdollisuuksia mielekkäälle oppimiselle. OPS 2016 määrittelee kasvatustyön ja toimintakulttuurin kehittämisen arvot ja periaatteet siten, että ne tukevat oppilaiden kasvua ja vahvistavat yksilön identiteettiä vuorovaikutteisella, kaikkia ihmisiä kunnioittavalla ja kestävästä kehityksestä edistävällä tavalla. (Opetushallitus, 2016.)

Pornaisten kunnan perusopetuksen kuntakohtaisessa arvoperustassa painotetaan ihmisenä kasvamista, yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta ja luovuutta. Näiden tukemisessa avainasemassa ovat opettajien lisäksi koko koulu arvo- ja oppimisympäristönä. Joitakin vuosia sitten voimakas muuttoliike toi kuntaan paljon perheitä, joilla tutustuminen uuteen kotiseutuun on ehkä vielä kesken. Kotiseutukasvatuksen lisäämisen ja painottamisen ajatellaan auttavan oppilasta ja sitä kautta mahdollisesti koko perhettä juurtumaan omaan asuinympäristöön. (Pornaisten kunta, 2014.)

Keskeisinä elementteinä Pornaisten perusopetuksen arvoperustassa mainitaan vastuullisuus, ihmissuhdetaidot ja ajattelun kehittäminen. Tämän pohjana on oppimiskäsitys, jossa oppilas on aktiivinen toimija. Oppimisen tulee olla vuorovaikutuksellista yhdessä luokan tai muun ryhmän, opetushenkilöstön sekä muiden aikuisten ja erilaisten oppimisympäristöjen ja yhteisöjen kanssa. Oppimista kuvataan prosesseina, joissa oppiminen, ajattelu, työn ja tekemisen suunnittelu sekä asioiden ja ilmiöiden tutkiminen nivoutuvat yhteen ja kaikkia näitä prosesseja osataan ja voidaan arvioida yhdessä ja erikseen. (Pornaisten kunta, 2016.)

3.1 Pedagoginen muutos

Opettaja Rauno Haapaniemi ja kouluttajana työskentelevä Liisa Raina ovat pohtineet peruskoulua ja sen nykytilaa ja heidän näkemyksensä mukaan peruskoulusta on muodostunut traditioon nojaava instituutio, jossa opettajien yksityöskentelyn perinne elää vahvana. (Haapaniemi & Raina 2014, 22.) Koululaitos on perinteisesti toiminut suorittamiskeskisenä instituutiona, joka vaalii velvollisuudentuntoa ja kurinalaista puurtamista.

Tällainen toimintakulttuuri ei enää tuota toivottua tulosta. Suomalaista peruskoulua koskeva tutkimus on tuonut esiin oppilaiden heikon opiskelumotivaation. Heillä on myös huono käsitys itsestään oppijana. (Haapaniemi & Raina 2014, 10.)

PISA 2012-tutkimuksen pääraportin mukaan suomalaisoppilaiden lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen ovat kääntyneet laskuun jo vuoden 2009 PISA-mittauksessa ja sama suunta jatkui edelleen vuonna 2012. Erot ja vaihtelu sukupuolten, sosiaaliryhmien, yksittäisten koulujen ja alueiden välillä ovat myös herättäneet tutkijoiden huomion, samoin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osaamisen huomattava jälkeenjääneisyys muihin nuoriin verrattuna. (Välijärvi ym. 2015.)

Tutkimustulosten mukaiseen opiskelumotivaation ja oppimistulosten laskuun pyritään nyt reagoimaan koko opetuksen arvopohjan uudelleen arvioinnin avulla. Peruskoulussa on uuden opetussuunnitelman tuella alkamassa muutos, jossa on kyse kouluopetuksen merkityksestä ja pysyvyydestä sivistyksen kivijalkana. Opettaja, opettajakouluttaja ja filosofian tohtori Juho Norrenan mukaan muutos on mahdollinen, jos se lähtee koulusta itsestään, koulujen henkilökunnasta, jokaisesta yksittäisestä opettajasta ja koulunkäyntiavustajasta. Minkälaisen koulun haluamme? Miten turvaamme koulun kasvatustavoitteet siten, että oppilaat myös viihtyvät koulussa ja oppivat elämää varten? Miten vahvistamme ja suojaamme koulun kasvatukselliset tavoitteet yhteiskunnassa yleistyneeltä pinnallisen tiedon kulttuurilta. Opetussuunnitelman myötä tulevaa ajattelutavan muutosta ei ole mahdollista vastustaa taloudellisin perustein vetoamalla siihen, ettei viimeisiin oppimisteknologisiin laitteisiin voida rahapulan vuoksi investoida. (Norrena 2015, 9-10.)

3.2 Luku- ja kirjoitustaidosta monilukutaitoon

Kansan sivistyksen mittana pidetty luku- ja kirjoitustaito merkitsee nykyään jotain paljon laajempaa kuin 40 vuotta sitten, kun peruskoulu oli alkutaipaleellaan. Nykypäivän mediakulttuuri näyttäisi kehittyvän yhä visuaalisempaan suuntaan ja mediakasvatuksen näkökulmasta se avaakin uusia mahdollisuuksia lasten ja nuorten ohjaamiseksi median monipuoliseen ja kokemukselliseen käyttöön. Digitaalisessa kulttuurissa elävät lapset ja nuoret ovat tottuneet vastaanottamaan informaatiota nopeasti, yhtä aikaa eri kanavista ja he pitävät kuvia merkityksellisempinä kuin tekstiä. (Kupiainen 2007, 17-18.)

Kupiaisen (2011) mukaan mediakasvatus vaalii valistuksen aateperintöä pyrkimällä vahvistamaan kriittistä ajattelua mediaviidakon keskellä. Mediakasvatuksen näkökulmasta

katsottuna kuva on teknologian avulla tuotettua visualisoitua informaatiota ja yksi informaatioteknologian muoto. Teknologian tuominen koulumaailmaan vaatii digiloikan lisäksi myös pedagogisen loikan, jolloin teknologia saadaan tukemaan oppilaan aktiivista oppimista. Peruskoulun uusi opetussuunnitelma on askel tähän suuntaan. (Kupiainen 2011.)

Keskeinen käsite syksyllä 2016 käyttöön otetussa uudessa opetussuunnitelmassa on monilukutaito. Monilukutaidon käsite on syntynyt kasvatustieteiden piirissä 1990-luvulla. Monilukutaito tarkoittaa taitoa hankkia ja yhdistää, muokata ja tuottaa sekä esittää ja arvioida tietoa eri muodoissa, eri tilanteissa ja ympäristöissä, erilaisia välineitä käyttäen. Pystyäkseen hyödyntämään informaatiotarjonnan mahdollisuuksia, on oppilaalle opetettava taitoja, joiden avulla hänen on mahdollista rakentaa identiteettiään ja kehittää itseään aktiiviseksi toimijaksi ja tiedon käyttäjäksi. Identiteetin kehitysprosessissa informaatiolla ja siihen liittyvillä merkityksillä on keskeinen asema. Identiteetin ja monilukutaitojen kehitys ovat siten toisiaan tukevia prosesseja. (Ropo ym. 2015, 10-11.)

Monilukutaito sisältää kognitiivisena kykynä mielletävän lukutaidon lisäksi myös muita erilaisia lukutaitoja, kuten numeerisen lukutaidon, kuvallukutaidon ja medialukutaidon. (Pertunmaan kunta, 2016).

Kirjallinen perinne, kirja ja kirjoittaminen, ovat länsimaisen kulttuurimme historian kulmakiviä. Kirjoitusta ajatellaan usein kuvallisen viestinnän vastakohtana. Nykyculttuurin visuaalisten medioiden myötä kuvailla ja kuvallisuudella on entistä vahvempi asema kommunikaatiossa. (Rossi, 2007, 36-37.)

Kirjallinen lukutaito on kulttuurissamme edelleen hyvin korostunut, mutta visuaalinen lukutaito opitaan varhaislapsuudessa jo ennen tekstinlukutaitoa. Pieni lapsi oppii hahmotamaan ympäristöään näköhavaintojen perusteella. (Pentikäinen ym. 2007, 18-19.)

Monilukutaidon ohella voidaan oppilaan kiinnostusta ja motivaatiota lisätä myös erilaisia oppimisympäristöjä hyödyntämällä, jolloin oppimisesta tulee merkityksellistä. Koulun ulkopuolisia oppimisympäristöjä ja kokemuksellisuutta korostetaankin opetussuunnitelman perusteissa. (Jyrkiäinen & Paala 2015,102). Näitä oppimisympäristöjä voivat olla muun muassa kirjastot, museot tai vaikka paikallinen maatila. Kiinalaisen sananlaskun oppien mukaan: ”Minkä kuulet, unohdat. Minkä näet, muistat. Minkä teet, opit.”

3.3 Ilmiöpohjainen oppiminen ja lähioppimisympäristöt

Monet ilmiöt ovat sisällöllisesti monimutkaisia ja vaativat oppiaineiden rajoja ylittävää ajattelua. Jokaisen ihmisen tulisi osata tarkastella asioita erilaisista näkökulmista, erilaisia tiedonlähteitä ja myös muiden ihmisten tietoa ja ymmärrystä hyödyntäen. Tarvitaan siis valmiuksia verkostoälykkyyteen. Hakkaraisen, Lonkan ja Paavolan (2008) mukaan verkostoälykkyyttä viittaa sellaisiin yksilölliseen ja kollektiivisiin tietorakenteisiin, käytäntöihin ja päättelyprosesseihin, jotka mahdollistavat yksilön tai yhteisön älykkään toiminnan sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Ilmiöpohjaisen opiskelun tavoitteena on opetussuunnitelman mukaisten sisältöjen ohella oppia ongelmanratkaisukykyä, vuorovaikutustaitoja, itsenäistä tiedonhakua ja lähdekriittisyyttä, epävarmuuden sietämistä sekä vastuun ottamista omasta oppimisesta. (Lonka ym. 2015, 59-51.)

Ilmiöpohjaisen pedagogiikan perusajatuksen mukaan kaikki uudet tiedot ja taidot rakentuvat aiemman ymmärryksen täydennykseksi, täydentäen ja muokaten sitä (Lonka ym. 2015, 55).

Verkostoälykkyyden hyödyntämisen oppiminen edellyttää yksilöiden erilaisuuden arvostamista ja sen näkemistä rikkautena. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus puhua vapaasti ja tulla kuulluksi siten, ettei kenenkään mielipide ei ole toista arvokkaampi. Tällöin on mahdollista saavuttaa toimintakulttuuri, joka tarjoaa oppilaalle oppimiseen tarvittavan sosiaalisen ja kognitiivisen tuen sekä antaa jokaiselle oppilaalle mahdollisuuden kehittää yksilöllisiä vahvuuksiaan ja sen avulla lisätä opiskelumotivaatiota. (Kumpulainen ym. 2010, 17.)

Kuvalähtöinen ajattelu

Valokuva ja kuva yleensä, on monimutkainen kulttuurinen vuorovaikutussuhde, jonka osatekijöitä ovat kuvan tekijän ominaisuuksien lisäksi monenlaiset kielelliset järjestelmät ja kulttuuriset järjestykset sekä vastaanottajan erilaiset tavat lukea kuvaa. Vastaanottajan havaintoihin ja näkemiseen vaikuttavat tiedostamattomat kokemukset ja tavat joilla kuvista yleensä on tapana puhua. Myös tekniikka, jolla kuva on tehty ja jolla se esitetään vaikuttavat omalta osaltaan mielikuvan syntymiseen. (Seppä 2012, 19.)

Valokuvat eivät ole vain koristeita ja passiivisia tekstin elävöittäjiä. Kuvat muokkaavat käsitystämme todellisuudesta. Nykyihminen eläkin kahden todellisuuden, reaali maailman ja kuvien kautta muodostuvan visuaalisen maailman välissä. Historiatietiede on

myös sopeutumassa tähän alati visuaalisempaan suuntaan kehittyvään yhteiskuntaan. (Kleemola 2016.)

Valokuvan katsominen on monitasoinen kokemus. Vaikka kuva jäljentää ja esittää elämää, se on samaan aikaan elämästä erillään, irrallinen tuokio. Valokuvan herättämän tunnereaktion kautta aivot löytävät uusia yhteyksiä, jonka myötä saamme uusia elämyksiä ja virikkeitä. (Freeman 2011, 17.)

Visuaalinen lukutaito

Miten visuaalinen havainto eroaa lukemisesta ja miten se eroaa perinteisen lukemisen käsitteestä? Kuva ja sana ovat kommunikaatiossa vahvasti kiinni toisissaan. Keskustelu lukutaidosta tapahtuu useimmiten pedagogiselta pohjalta. Tästä näkökulmasta tarkastellen herää kysymys, edellyttääkö kuvien välittämän todellisuuden hallitseminen erityisen visuaalisen lukutaidon oppimista. Visuaalinen lukutaito voidaan ajatella laajana käsitteenä, joka kattaa kuvallisen informaation lisäksi myös koko muun visuaalisen ympäristön, arkkitehtuurista muotiin. (Rossi 2007, 38-39.)

Ihmisten välinen kommunikaatio edellyttää aina tietyn kulttuurisen koodin hallintaa. Ymmärrämme numerolla merkityn merkin 2 tarkoittavan samaa asiaa kuin kirjaimin kirjoitettu sana kaksi. Visuaalista lukutaitoa voidaan ajatella sosiokulttuurisena toimintana, jossa kuvan lukeminen pohjautuu laajempaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. (Rossi 2007, 39-47.)

Lähioppimisympäristöt

Koululla on tärkeä rooli yhteiskunnassamme taitojen ja tietojen välittäjänä. Oppimista tapahtuu kuitenkin jatkuvasti myös muissa ympäristöissä ja monissa erilaisissa yhteyksissä ympäröivässä maailmassa, kotona, harrastusten parissa ja ystävien seurassa. (Säljö 2004, 10.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2014, oppimisympäristö määritellään seuraavasti:

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja ja paikkoja sekä yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, joissa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat. ... Ne myös mahdollistavat aktiivisen yhteistyön koulun ulkopuolisten yhteisöjen tai asiantuntijoiden kanssa.

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta katsoen oppiminen on yhteiskunnan toimintatapoihin liittyvä ilmiö. Kaikenlainen osallistuminen erilaisiin toimintoihin ja sosiaalisiin käytäntöihin erilaisissa ympäristöissä antaa uusia kokemuksia, oppimista on siis mahdotonta välttää. Oppimistilanteessa oppija lainaa kokeneemman henkilön kykyjä ja omaksuu sitä kautta uusia asioita. (Säljö 2004, 236-237.)

Kumpulaisen ym. (2010) mukaan yhteisöön ja yhteiskuntaan kasvaminen tapahtuu pitkän ajan kuluessa. Yhteiskunnassamme on monenlaisia toimintoja, joita ei voi oppia sivusta seuraamalla, vaan niiden omaksumiseen tarvitaan opastusta. Tässä tehtävässä koulu nähdään keskeisenä toimijana. Perinteisen luokahuoneeseen sidotun ainekohtaisen kouluopetuksen vaarana on kuitenkin tiedon pirstaloituminen. Opitut asiat jäävät helposti irrallisiksi langanpäiksi, eivätkä sitoudu kokonaisuuteen. Koulun tehtävänä olisi-kin erilaisia oppimisympäristöjä hyödyntämällä rakentaa siltoja tietovarantojen välille. (Kumpulainen ym. 2010, 14.)

Oppimisympäristöajattelun myötä koulun lähiympäristöjen hyödyntämiseen kiinnitetään koulussa myös enemmän huomiota. Lähioppimisympäristö alkaa jo koulun pihalta ja käsittelee lähiympäristön hyödyntämistä tutkivassa oppimisessa, liikuntakasvatuksessa sekä kotiseutukasvatuksessa. (Manninen ym. 2007, 93.)

Kirjasto oppimisympäristönä

Kirjastot, museot ja taidenäyttelyt ovat oivallisia kohteita kulttuuriperinnön välittämisessä. Sellaisenaan, ilman erikseen rakennettuja oppimista tukevia toimintoja ja elementtejä, ne eivät kuitenkaan täytä oppimisympäristön määritelmää. Kirjaston perinteistä roolia informaation lähteenä on alettu vähitellen laajentaa ja kirjastoa on kehitetty oppimisympäristöksi erilaisten opetustilojen, näyttelyjen ja asiakaskäyttöön asetetun tietotekniikan myötä. (Manninen ym. 2007, 101-103.)

Opetushallituksen hallinnoimassa koulun kulttuuriprojektissa Koulun ja kulttuurin yhteistyöohjelma 1998 - 2001, etsittiin hankkeeseen osallistuneiden pilottikuntien kanssa uusia yhteistyömuotoja koulun ja kunnan kulttuuritoimijoiden väliseen yhteistyöhön. Koulun ja

kirjaston yhteistyö oli suosittu kehittämiskohde. Mahdollisesti jo sen vuoksi, että lain mukaan kunnan on järjestettävä asukkailleen kirjastopalvelut ja sen myötä jokaisessa kunnassa on edes jonkinlainen kirjasto, vaikkei muita kulttuuripalveluja, kuten teatteria, ehkä olisikaan. (Niinikangas 2000, 27.)

Tiedon ohella kirjasto voi hyvien kokoelmiensa ja erilaisten aineistojen myötä tarjota asiakkailleen myös elämyksellistä tietoa. Kouluissa ei kirjaston mahdollisuuksia vielä tunneta riittävän hyvin, lisää vuorovaikutusta ja keskustelua tarvitaan. (Niinikangas 2007, 40, 99.)

4 KEHITTÄMISMENETELMÄ JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni on kehittämistutkimus, jonka tarkoituksena oli tuottaa opetusmateriaalikonaisuus kotiseutuhistorian opetusta varten hyödyntämällä Pornaisten kunnankirjaston kotiseutukokoelman aineistoja.

Kehittämistutkimus ei ole erillinen tutkimusmenetelmä, vaan ennemminkin sitä voidaan kutsua tutkimusstrategiaksi, jossa yhdistyvät kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät. Kehittämistutkimuksen kohteita voivat olla esimerkiksi erilaiset organisaatioiden palvelut, prosessit, tuotteet ja olosuhteet, joita tutkimuksessa tai tutkimuksen avulla pyritään muuttamaan. (Kananen 2012, 19-23.)

Tutkijan rooli on tavallisesti ulkopuolisen tarkkailijan rooli, mutta kehittämistutkimuksessa tutkija voi myös olla osa tutkittavaa ilmiötä. (Kananen 2012, 49.) Opinnäytetyössäni osallistuin tutkimukseen paitsi valmistamalla opetusmateriaalin, myös toimimalla opettajana kotiseutuhistorian kurssilla.

Tutkimusaiheeni taustalla on monivuotinen työskentely kirjaston kotiseutukokoelman aineistojen parissa ja sitä kautta hankittu lähteiden tuntemus. Olen ollut aina kiinnostunut historiasta ja koen tärkeäksi kotiseutuhistorian tuntemuksen välittämisen eteenpäin sukupolvien ketjussa. Olen kirjoittanut aiheesta muutamia artikkeleita, jotka on julkaistu Pornaisten historiaa käsittelevissä julkaisuissa ja toimin paikallisen kotiseutuyhdistyksen, Pornainen seuran, johtokunnassa.

Pornaisten kunnankirjaston kotiseutukokoelma

Pornaisten kunnankirjaston kotiseutukokoelmassa on 300 nimekettä, pääosin kirjallisuutta ja lehtileikekansioita, erilaisia koosteita sekä käsikirjoituksia ja audiovisuaalista aineistoa. Lisäksi kotiseutukokoelmassa on noin 2000 valokuvan digitaalinen kokoelma, josta noin puolet on käytettävissä avoimesti verkossa, www.sanapaltti.fi.

Kirjastossa työskentelee henkilöitä, joilla on paikalliskulttuurin ja kotiseutuhistorian tuntemusta oman sukutaustansa ja harrastustensa myötä, sekä myös aineistojen asiantun-

temusta ja mahdollisuus tarjota aiheeseen liittyvää tiedonhaun ohjausta. Kotiseutukokoelman aineistojen hyödyntäminen opetuskäytössä koulussa on ollut vähäistä eikä kokoelman käyttö ole muutenkaan ollut aktiivista. Pääasiallisin syy lienee se, että kokoelma on suljettu eikä siihen ole mahdollista tutustua muuten kuin lukusalilainojen kautta. Vaikuttaa siltä, että opettajilla ei ole tietoa aineistojen olemassaolosta, eikä kirjasto ole onnistunut markkinoimaan kokoelmaa. Kuitenkin kirjaston rooli ja asema kotiseutuaineiston tallentajana ja säilyttäjänä on etenkin pienellä paikkakunnalla merkittävä.

Sanapaltti

Pornaisten kunnankirjasto avasi joulukuussa 2013 digitaalisen kotiseutukokoelman, josta löytyy sekä kirjallisuutta, että valokuvia. Sanapaltti-verkkotietokantaan on tallennettu Pornaisten ensimmäisen kansakirjaston, Porneesin lainakirjaston kokoelmasta digitoitu 61 kirjan valikoima sekä noin 1200 valokuvan kokoelma. Valokuvien digitointihanke valmistui vuoden 2015 loppuun mennessä. Hankkeen lopputuloksena oli uusi verkkopalvelu ja toimintamalli.

Sanapalatin Galleria-osion kuvat ovat kahden pornaislaisen harrastajavalokuvaajan otoksia 1900-luvun alkukymmeniltä. Karl Johan Tenhonen (1871 - 1966), kuvasi paljon häitä, hautajaisia ja muita juhlatilaisuuksia. Muotokuvia hän kuvasi kotonaan, pihamaalla, kesät talvet. Hän on myös ansiokkaasti tallentanut pitäjän maisemia ja rakennuksia. Tenhosen toiminta on keskittynyt kirkonkylään ja pitäjän pohjoisiin kyliin, Hevonselkään, Lahaan, Kupsenkylään ja Halkiaan.

Tauno Teiramo (1900 – 1946) kuvasi paljon pitäjän eteläpäässä Laukkoskella. Hän on 1920-luvulla kuvannut Laukkosken Nuorisoseuran tilauksesta kaikki Laukkosken kylän talot ja tilat mäkitupia myöten.

Karl Johan Tenhosen lasinegatiivit olivat pääosin erään paikallisen valokuvaharrastajan hallussa, joka oli pelastanut ne roskalavalta. Lavalle kuvat olivat joutuneet, kun Tenhosen asuinrakennusta purettiin hänen kuolemansa jälkeen. Pieni osa negatiiveista oli lahjoitettu aikaisemmin Pornaisten kotiseutumuseolle, mutta digitointihankkeen yhteydessä koko muu negatiivikokoelma päättyi kirjaston kotiseutukokoelmaan. Tauno Teiramons negatiiveja ei ole säilynyt, mutta suvun omistuksessa olleita paperivedoksia saatiin kirjastoon lainaksi digitointia varten.

5 KOTISEUTUHISTORIAN KURSSI

Kotiseutuhistorian kurssin orientoiva opetusmateriaali on suunniteltu uuden perusopetuksen opetussuunnitelman mukaiset kotiseutukasvatuksen tavoitteet huomioiden. Opetusjaksolla hyödynnetään lähioppimisympäristöjä, kuten kirjastoa, kotiseutumuseota ja koko ympäröivää kylää ja yhteisöä. Kotiseutuhistorian kurssin oppimateriaali on suunniteltu viidensien luokkien oppilaille, mutta se on helposti muokattavissa myös muiden luokka-asteiden käyttöön. Oppimateriaalin avulla pyritään antamaan peruskäsitys pitäjän historiasta ja siihen liittyvistä henkilöistä, sekä elämästä eri aikakausina. Kurssi toteutetaan yhteistyössä Pornaisten perusopetuksen viidensien luokkien opettajien kanssa siten, että kurssin orientoivasta perusjaksosta huolehtii kirjaston henkilökunta ja täydentävät harjoitustehtävät suunnittelee ja toteuttaa jokainen opettaja valitsemansa teeman puitteissa oman ryhmänsä kanssa.

Oppimateriaalin perustana käytetään kirjaston kotiseutukokoelman kuva- ja kirjallisuusaineistoja. Kuvaesitysten ideana on tarjota oppilaalle elämyksellistä tietoa, johon hän voi helposti liittää omia kokemuksiaan ja jonka avulla on mahdollista herättää keskustelua ja kiinnostusta kotiseutuun.

Professori Arja Virran (2008) mukaan arjen historiakulttuuri on voimakkaasti visuaalista ja usein tarinoiden muotoon puettua. Se on elämyksellistä ja emotionaalisesti latautunut ja sen lähtökohtana on tavallisen ihmisen kokemukseen perustuva näkökulma. Oppimateriaalin valmistelussa on pyritty rakentamaan mielikuvista ja yksittäisistä tapahtumista kokonaisuus, jonka avulla oppilaan on mahdollista ymmärtää arkielämän ja yhteiskunnan historiallista rakentumista ja ohjata näkemään menneisyyden merkitys arkielämässämme. (Virta 2008, 126-127.)

5.1 Kurssin kuvaus

Paikallishistoriallisten tapahtumien ja henkilöiden avulla myös Suomen historian tapahtumat avautuvat paikallisesti yksittäisen henkilön tasolla. Hetkistä muodostuu historiaa ja pienistä asioista ja tapahtumista muodostuu ketjuja, jotka ovat saattaneet johtaa historiallisiin muutoksiin ja taitekohtiin yksittäisen ihmisen ja mahdollisesti koko yhteiskunnan elämässä. Nämä asiat vaikuttavat identiteettimme kehittymiseen yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. (Kumpulainen ym. 2010, 16.)

Tavoitteenani ja koko opetusmateriaalin punaisena lankana olen pitänyt perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa olevaa seuraavaa lausetta:

Parhaimmillaan oppiminen herättää myönteisiä tunnekokemuksia, iloa ja uutta luovaa toimintaa, joka innostaa kehittämään omaa osaamista. Oppiminen on näin erottamaton osa yksilön kokonaisvaltaista elinikäistä ihmisenä kasvua ja yhteisön hyvän elämän rakentamista. (Opetushallitus, 2014.)

Valinnaiselle kotiseutuhistorian kurssille osallistuu lukuvuonna 2016 - 2017 kaikkiaan kuusi ryhmää, joissa kussakin on 15 – 50 oppilasta. Parkkojan koululla kurssille osallistui muista kouluista poiketen myös kuudes luokka, josta syystä ryhmän koko oli poikkeuksellisen suuri, noin 50 oppilasta. Eri kokoisissa ryhmissä tehtyjen havaintojen perusteella 15 oppilasta on sopiva määrä. Suuremmissa ryhmissä kysymykset ja keskustelu olivat huomattavasti vähäisempää.

Kuvamatka–osiota on esitetty lukuvuonna 2015 - 2016 kokeiluna koko kunnan esi-luokille, sekä 1. ja 2. luokan oppilaille, kuva 1. Esitystä on kehitetty ja muokattu näistä ryhmistä tehtyjen havaintojen ja palautteen pohjalta ja testattu Pornaisten Yhtenäiskou-lun 5 A luokassa sekä Pornaisten kunnan etsivän nuorisotyön Mediapaja-toimintaan osallistuvilla nuorilla, noin 20-vuotiailla aikuisilla (3 henkilöä ja ohjaaja).

Kaikki tämän tutkimuksen myötä tehty oppimateriaali on jatkossa käytettävissä kaikissa Pornaisten kouluissa.



Kuva 1. Kuvamatkalla Parkkojan koululla keväällä 2016.

5.2 Opetusmateriaali

Koulun kotiseutuhistorian opetusta varten tehty opetusmateriaali perustuu vahvasti valokuviiin. Opetusmateriaali koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä osiosta: *Kuvamatka Pornaisten historiaan*, *Jalanjälkiä historiassa* ja *Matka menneeseen*.

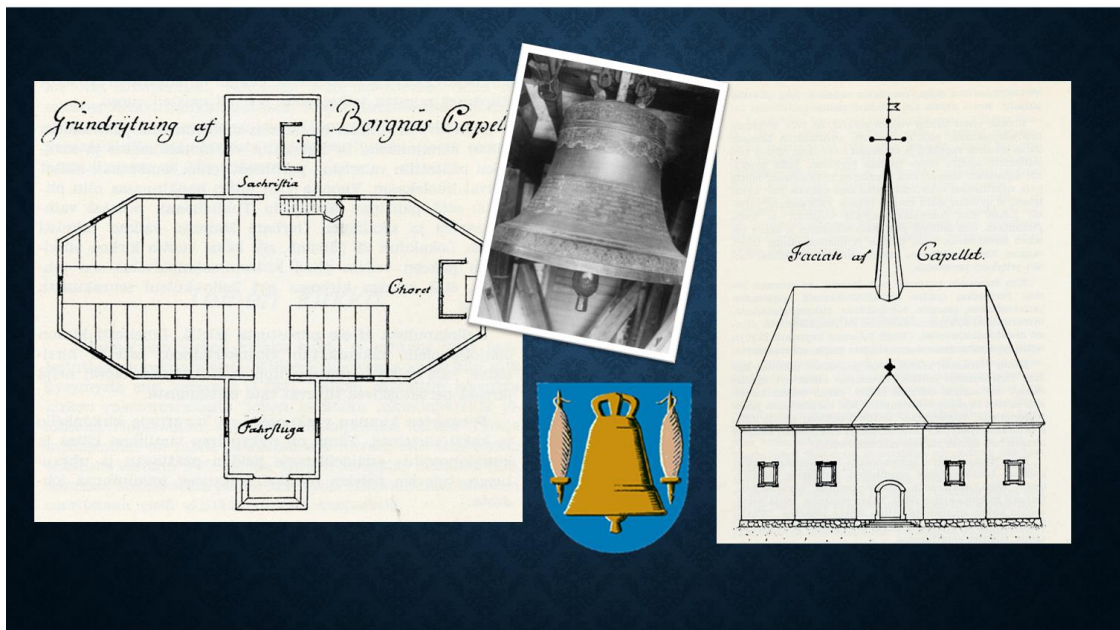
Helsingin yliopiston taidehistorian dosentti, filosofian tohtori Harri Kalhan mukaan nykyinen aikuissukupolvemme arvostaa ihmisten arkea kuvaavia valokuvia enemmän kuin yksikään aiemmista sukupolvista. Valokuvan kieltä ja estetiikkaa on opittu ymmärtämään. Ennen digiajan tuomia editointimahdollisuuksia, itsekritiikki ja siihen liittyvä itesesensuuri eivät suodattaneet mielenkiintoisia harhalaukauksia tai niin sanotusti epäonnistuneita otoksia. Vanhojen valokuvien kiinnostavuus perustuu juuri sattuman vaikutukseen sekä kuvaajan ja kuvattavien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. (Kalha 2014, 8-9.)

Valtaosa esityksissä käytetyistä kuvista on peräisin Pornaisten kunnankirjaston kotiseutukokoelman valokuva-aineistoista. Kuvat ovat kahden harrastelijan tai lähes puoliammattilaiskuvaajan otoksia, joihin sattuma, puutteellinen välineistö ja toisinaan ehkä puutteelliset taidotkin ovat jättäneen omaperäisen ja jäljittelemättömän leimansa. Ilman niitä kuvista puuttuisi se uniikki ja persoonallinen vaikutelma, joka niistä huokuu.

Kuvmatka Pornaisten historiaan

Opetusmateriaalin ensimmäinen osio on 90 minuuttia kestävä diaesitys, jossa pitäjän historiaa käydään läpi jääkaudelta sotien jälkeiseen aikaan saakka kuvien avulla. Vanhat valokuvat ovat elämyksellisiä ja herättävät paljon tunteita, kysymyksiä ja ajatuksia. Kerrota täydentää kuvaa ja pyrkii johdattelemaan katsojaa miettimään kuvan aiheeseen liittyviä konnotaatioita ja mahdollisesti yhdistämään niihin omia tietoja ja kokemuksia.

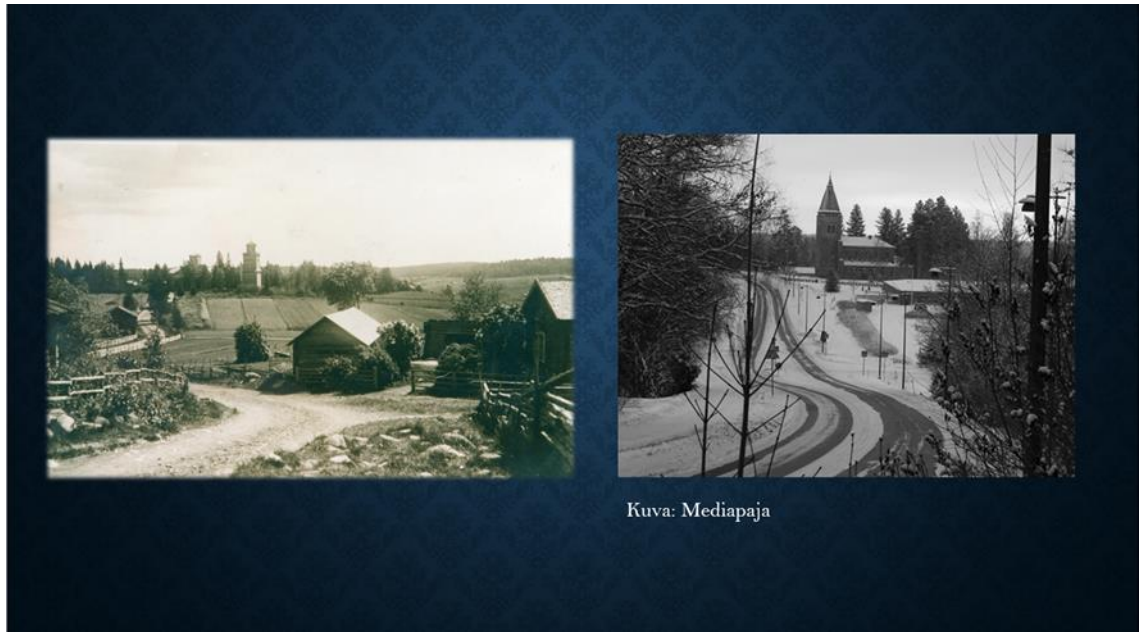
Eräs keskeisistä Kuvmatkan tarinoista liittyy Pornaisten kunnan vaakunaan kuvattuihin kirkonkelloon ja värttinöihin, kuva 2. Porvoon pitäjään kuuluneet pornaislaiset rakensivat talkoilla paikkakunnan ensimmäisen kirkon omin lupineen 1720-luvulla, kun kirkkomatka Porvooseen koettiin liian pitkäksi ja vaivalloiseksi. Hankkeen alullepanija oli Laukkosken kartanoherra Alexander Wilhelm Ramsay, jonka aloitteesta päätettiin myös kerätä varat Tukholmasta tilattavaan kirkonkelloon. Pornaisten emännät kasvattivat pellavaa ja kutoivat siitä kangasta, jonka myynnistä saaduilla varoilla kirkonkello hankittiin. Sama kello soi edelleen Pornaisten nykyisen, jo kolmannen kirkon kellotornissa. Kelloon on kaiverrettu sen hankintaan liittyvä tarina muistoksi pitäjäläisten yhteisestä hankkeesta.



Kuva 1. Pornaisten ensimmäinen kirkko ja kirkonkellon tarina.

Yksi Kuvmatkan teemoista on maiseman muuttuminen ja siihen johtaneet syyt. Vanhojen maisemavalokuvien rinnalle on tuotu samasta paikasta otettu uusi kuva, kuva 3. Ver-

tailu on osoittautunut tähän mennessä kiinnostavaksi kokonaisuudeksi, joka on herättänyt ryhmissä runsaasti kysymyksiä ja pohdintaa. Vertailukuvat on otettu Pornaisten kunnan etsivän nuorisotyön Mediapaja-toiminnan puitteissa.



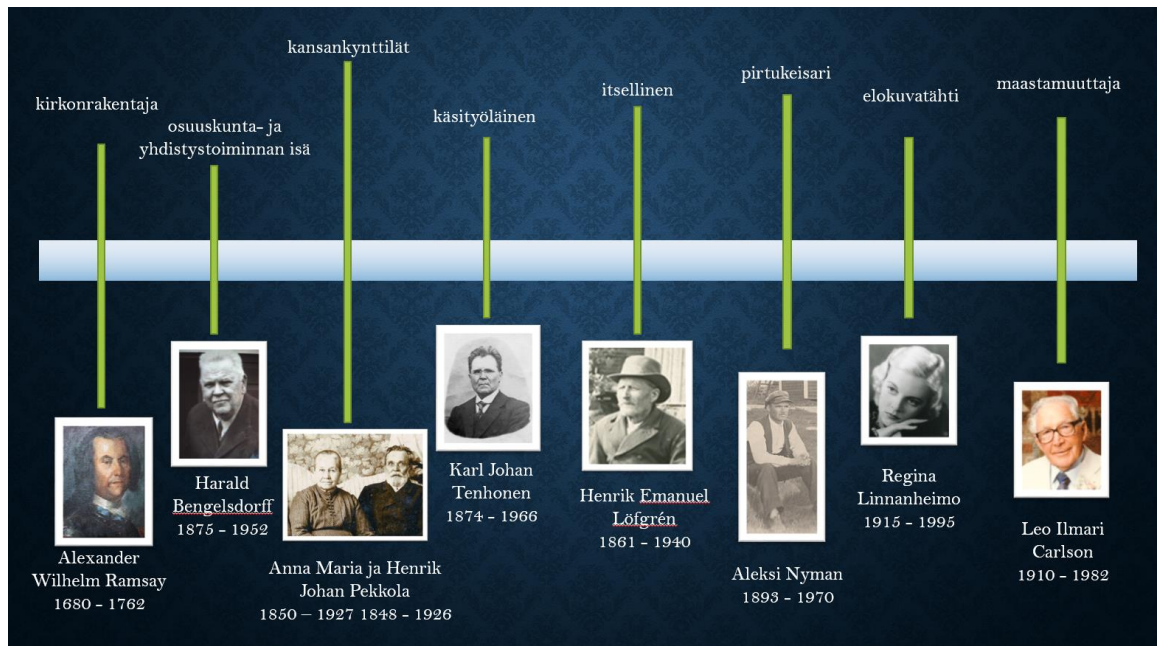
Kuva 2. Sata vuotta - sama maisema.

Mediapaja on suunnattu 17 – 20-vuotiaille nuorilla ja nuorille aikuisille, jotka ovat vailla opiskelupaikkaa tai tarvitsevat ammattitaidon päivittämistä. Mediapajan päätarkoitus on tukea nuoria ja nuoria aikuisia elämönhallinnassa ja auttaa heitä eteenpäin elämässä. Mediapajassa työskennellään valokuvauksen, videokuvauksen ja äänen parissa. Pajalla on kuukausittain vaihtuva projekti, mutta myös kuntalaisilla on mahdollisuus tilata pajalta kuvapalveluja, kuvausta ja kuvankäsittelyä. (Pornaisten kunta, 2015.)

Jalanjälkiä historiassa

Opetusmateriaalin toinen osio on henkilöhistoriaan keskittyvä kokonaisuus, jossa niin ikään hyödynnetään kirjaston kotiseutukokoelman valokuvia. Kokonaisuuteen valitut henkilöt liittyvät Pornaisten historiaan eri tavoin. Joukossa on eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvia henkilöitä kartanonherrasta käsityöläiseen ja opettajasta piikaan. Mukana on myös eri ammattien edustajia, esimerkiksi kauppias, Suomi Filmin kulta-ajan elokuvanäyttelijä ja Apollo 11 kuunmoduulin suunnitteluun osallistunut insinööri, kuva 4.

Jalanjälkien myötä käsitellään myös yhteiskunnan kehitystä ja ajan ilmiöitä, kuten sääty-yhteiskuntaa, maastamuuttoa, kieltolakia ja salakuljetusta sekä kansakoululaitosta.



Kuva 3. Jalanjälkiä historiassa.

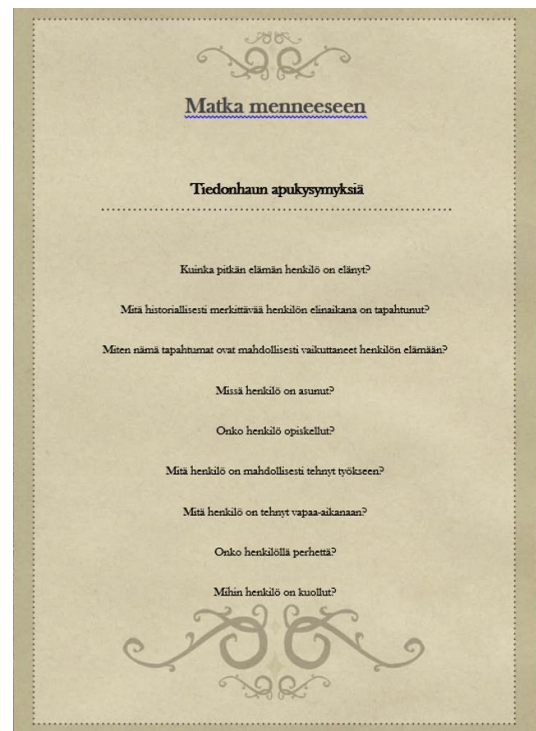
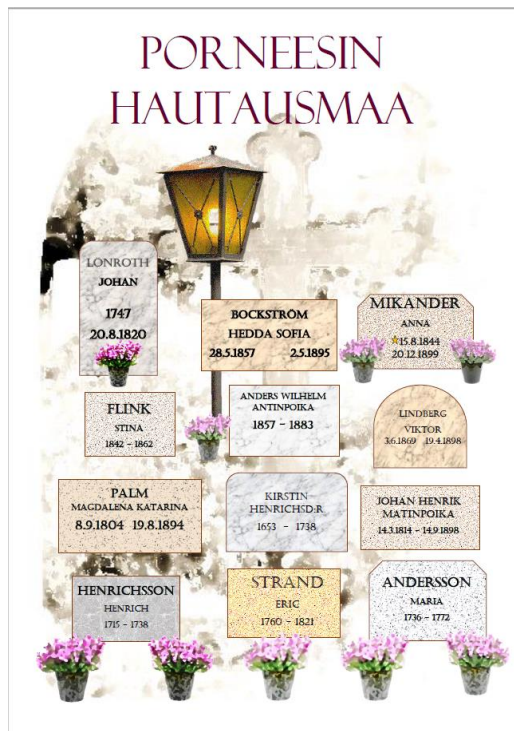
Matka menneeseen

Kolmas 90 minuutin kokonaisuus *Matka menneeseen*, on tiedonhakuun keskittyvä kokonaisuus, jossa tehdään käynti hautausmaalle, joko paperilla tai paikan päällä. Hautausmaalta oppilaat valitsevat yhden henkilön, jonka kuvitteellisen elämäntarinan he toteuttavat haluamallaan menetelmällä, kirjoittamisen, kuvataiteen, draaman tai elokuvan keinoin, kuva 4. Kaikki henkilöt ovat eläneet Pornaisissa 1700- ja 1800-luvuilla.

Elämäntarinaa varten etsitään tietoa valitun henkilön elinaikaan liittyvistä tapahtumista ja niiden mahdollisesta vaikutuksesta henkilön elämään. Tarkoituksena on rakentaa keksitty tarina, joka voisi olla totta. Historiallisten tapahtumien ja faktojen tulee olla oikeita ja tarkistettuja.

Tiedonhaun ohjauksen aluksi luodaan yleissilmäys käsiteltävään aihepiiriin ja selvitetään, minkälaista aineistoa aiheesta on saatavilla ja miten sitä on mahdollista löytää ja käyttää. Oppilaiden ennakkotietoja aiheesta selvitetään ja he täsmentävät tiedontarpeensa kysymyksiksi. Tiedon kokoamisen ja aiheen työstämisen tavoitteena on hankitun

tietämyksen näkyväksi tekeminen ja opitun välittäminen ja esittäminen itse valituin keinoin ja välinein. (Aaltonen, L. 2000, 133-140.)



Kuva 4. Porneesin hautausmaa.

Pornaisten koulujen kaikki nykyiset viidesluokkalaiset ovat osallistuneet tiedonhaunopetukseen kirjastossa kuluvan vuoden kevään aikana, joten esimerkiksi kirjaston aineistotietokannan käyttöä on jo harjoiteltu. Verkkotiedonlähteiden käyttö on myös melko sujuvaa.

Tehtävä on kuitenkin osoittautunut odotettua vaikeammaksi ja edellyttää jatkossa tarkennusta ja täsmennystä sekä sisältöön, että tehtävänantoon. Haasteellisimmaksi on osoittautunut tiedontarpeen täsmentäminen kysymyksiksi ja kysymysten muotoilu haku-sanoiksi. Vapaan tekstin kirjoittaminen on monille myös vaikeaa.

6 LOPUKSI

Kiinnostus kotiseutuhistoriaa kohtaan on Pornaisissa viime vuosina ollut suurta ja esimerkiksi Sanapaltin gallerian käyttö on ollut vilkasta. Gallerian valokuvuihin tulee verkkopalvelun kautta viikoittain kuvailua täydentäviä ajoitus- ja paikannustietoja sekä henkilötunnistuksia. Uusia kuvia odotetaan ja kysellään myös kovasti. Opinnäytetyön aihe oli myös hyvin ajankohtainen ja kirjaston kädenojennus on koululla otettu myönteisesti vastaan.

Vuonna 2015 ilmestyi Mika Waltarin koulun esiluokan opettaja Tuula Olkasen ja Parkkojan koulun luokanopettajana toimivan Tanja Qvintuksen tekemä *Kettukivellä : esi- ja alkuopetuksen ympäristöseikkailu*, joka on esiopetuksen käyttöön suunniteltu kotiseutukasvatuksen tehtäväkirja. Kirja ollut käytössä Mika Waltarin koulun esiluokalla kuluvan vuoden syksystä alkaen. Muuta kotiseutukasvatuksen paikallista opetusmateriaalia ei kunnassa ole ja sille oli tarvetta.

Opinnäytetyöni puitteissa valmistunut kotiseutukasvatuksen opetusmateriaali pysyy jatkossa kirjaston hallussa ja ylläpitämänä lainattavana kokonaisuutena. Tieto opetusmateriaalin olemassaolosta ja käytettävyydestä on tarkoitus kirjata koulun Pedanetiin, jotta tieto aineiston olemassa olosta siirtyisi koululla opettajalta toiselle.

Opetusryhmiä varten on tallennettu verkossa olevalla Scoop.it -kuratointityökalulla kotiseutukasvatuksen kurssin aihepiiriin liittyviä verkkolinkkejä, joiden avulla kurssilla käsitellyjä asioita ja aiheita on yksittäisen oppilaankin halutessaan mahdollista opiskella edelleen. Linkkikokoelma löytyy osoitteesta <http://www.scoop.it/t/kuvatmatka> ja sitä tulaaan täydentämään ja ylläpitämään myös jatkossa kirjaston henkilökunnan toimesta.

Opinnäytetyöprosessin aikana on herännyt ajatus Kuvatmatka-aineiston jalostamisesta kirjamuotoon. Kaksiosainen, dosentti, FT Seppo Aallon ja dosentti, FT Teemu Keskiarjan kirjoittama Pornaisten historia on kattava ja mielenkiintoinen, mutta koulukäyttöön etenkin alakoulun puolelle laaja ja haasteellinen käyttää. Kirjamuotoinen Kuvatmatka voisi myös tukea Olkasen & Qvintuksen esi- ja alkuopetuksen tehtäväkirjan käyttöä Mika Waltarin koulun lisäksi pitäjän muissakin kouluissa.

LÄHTEET

Aaltonen, L. 2000. Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma – tietoyhteiskunnan haaste kirjastoammattilaisille. Teoksessa: Niinikangas, L. (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus.

Asunmaa, M. 1994. Kotiseutu tutuksi. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto.

Freeman, M., 1994. Miten valokuva toimii. Näe, tulkitse ja opi mestarikuvaajilta. Jyväskylä: Docendo.

Haapaniemi, R & Raina, L. 2014. Rakenna oppiva ryhmä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakkarainen, K., Lonka, K., Paavola, S., 2008. Verkostoälykyys, välittynyt näkökulma älykkyyden tutkimukseen. Viitattu 30.7.2016. http://www.academia.edu/350008/Hakkarainen_K_Lonka_K_and_Paavola_S_2008_Verkosto%C3%A4lykyys_V%C3%A4littynyt_n%C3%A4k%C3%B6kulma_%C3%A4lykkyyden_tutkimukseen

Helsingin kaupunki 2016. Opetussuunnitelma. Viitattu 25.6.2016. <http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/paivahoito-ja-koulutus/perusopetus/mita-opiskellaan/opetussuunnitelma/>

Härö, M., 2013. Kulttuuriympäristö – kasvatuksen merkitys nykyaikana. Teoksessa: Kestävä kasvatusta – kulttuuria etsimässä. Helsinki: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura. Viitattu 4.10.2016. https://kulttuuriperintokasvatus.wp-palvelu.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf

Jyrkiäinen, P. & Paala, A., 2015. Ympäristönlukutaidot oppimisprosessina. Teoksessa Kaartinen, T. (toim.) Monilukutaito kaikki kaikessa. Tampere: Tampereen yliopiston normaalikoulu, 2015.

Kalha, H. & Tahvanainen, H., 2014. Nimettömät. Kansanvalokuvauksen maaginen maailma. Helsinki: Maahenki.

Kallio, K., 2004. Johdatus yhteiseen perintöön. Teoksessa Kallio, K. (toim.) Museo oppimisympäristönä. Jyväskylä: Gummerus.

Kananen, J., 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kleemola, O. 2016. Kuvan voima historiassa, tunnelmia ja ajatuksia Visual History, konzepte, forschungsfelder und perspektiven -konferenssista 2. – 4.3.2016. Viitattu 3.7.2016. <http://www.ennenjanyt.net/2016/05/kuvan-voima-historiassa-tunnelmia-ja-ajatuksia-visual-history-konzepte-forschungsfelder-und-perspektiven-konferenssista-2-4-3-2016/>

Knuuttila, S., 2008. Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. Teoksessa: Venäläinen, P. (toim.). Kulttuuriperintö ja oppiminen. Helsinki: Suomen museoliitto.

Kumpulainen, K. Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A., 2010. Oppimisen sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Cicero learning, Helsingin yliopisto.

Kupiainen, R. 2007. Pienten lasten medialukutaito. Teoksessa: Pentikäinen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. (toim.). Mediametkaa, osa 2, kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka

Kupiainen, R. 2011. Kuva mediakasvatuksen objektina. Teoksessa Laakkonen, M., Lamminpää, S. & Malaprade, J. (toim.). Informaatioteknologian filosofia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Viitattu 6.7.2016. http://www.academia.edu/858500/Kuva_mediakasvatuksen_objektina

Kupiainen, R., 2015. Digiloikasta pedaloikkaan. Viitattu 6.7.2016. <http://www.mediakasvatus.fi/digiloikasta-pedaloikkaan/>

Lonka, K., Hietajärvi, L., Hohti, R., Nuorteva, M., Rainio, A., Sandström, N., Vaara, L. & Westling, S. 2015. Ilmiölähtöisesti kohti innostavaa oppimista. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Näin rakennat monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S., Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus ympäristöajatteluun. Helsinki: Opetushallitus.

Mayor, F., 1995. World Heritage, ours forever?. Paris: Unesco. Viitattu 7.10.2016. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001036/103645Eb.pdf>

Norrena, J. 2015. Innostava koulun muutos, opas laaja-alaisen osaamisen opetukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opetushallitus 2010. Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys. Viitattu 8.10.2016. http://www.edu.fi/miina_ville_ja_vintiot/elamankatsomustieto_oppiaineena/aihekokonaisuudet_ja_et/kulttuuri_identiteetti_ja_kansainvalisyys

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 9.7.2016. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus 2016. Opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen tavoitteet. Opetushallitus. Viitattu 7.7.2016. <http://www.oph.fi/ops2017/tavoitteet>

OPM, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012. Hyvän maakuntakirjaston laatukuvaus. Viitattu 29.6.2016 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/Liitteet/Hyvxn_maakuntakirjaston_laatuvaus_huhtikuu_2012.pdf

Peltonen, J. 1987. Paikallis- ja aluekokoelmat. Teoksessa: Blinnikka, V., Holmberg, I. & Lehvälaiho, V., (toim.). Kirjastotyön perusteet. Helsinki: Suomen Kirjastoseura.

Pertunmaan kunta 2016. Monilukutaito. Viitattu 29.8.2016. <https://peda.net/pertunmaa/eo/eo/2etjyt/2loe/monilukutaito>

Pornaisten kunta 2014. Pornaisten kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma 2004, päivitetty 2011, 2014, 2015 (luku 5.4). Viitattu 16.11.2015. <http://www.pornainen.fi/koulut/>

Pornaisten kunta, vapaa-aikatoimi. 2015. Mediaeval - Pornaisten mediapaja. Viitattu 28.9.2016. https://www.facebook.com/mediapornainen/?ref=page_internal <https://www.facebook.com/mediapornainen/about/>

Pornaisten kunta, 2016. OPS 2016 Pornainen. Viitattu 29.12.2015. <https://peda.net/pornainen/ops-2016>

Porsse-kirjastot (Porvoo, Sipoo, Pornainen, Askola) 2013. Porsse-kirjastojen kokoelmapolitiikka. 2013. Viitattu 29.6.2016. https://www.sipoo.fi/easydata/customers/sipoo/files/2011_kirjasto/porsse-kirjastojen_kokoelmapolitiikka_2013.pdf.

Porvoon kaupunginkirjasto – Uudenmaan maakuntakirjasto. Porvoon kotiseutukokoelma ja Uudenmaan maakunta-aineisto. Viitattu 29.6.2016. <http://www.porvoo.fi/uudenmaan-maakuntakirjasto>

Ropo, E., Sormunen, E., & Heinström, J. (toim.) 2015. Identiteetti ja informaatiolukutaito oppimisen ja opetuksen haasteena. Teoksessa: Identiteetistä informaatiolukutaitoon, tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija. Tampere: Tampere University Press.

Rossi, L-M & Seppä, A. 2007. Tarkemmin katsoen. Visuaalisen kulttuurin lukukirja. Helsinki: Gaudeamus.

Seppä, A. 2012. Kuvien tulkinta : menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle. Helsinki : Gaudeamus.

Suomen kotiseutuliitto, 2014. Kotiseutukasvatus -määritelmä. Viitattu 24.11.2015. <http://www.kotiseutuliitto.fi/sites/default/files/kotiseutuliitto/KOTISEUTUKASVATUS-maaritelma.pdf>

Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2016. Kasvattajalle. Viitattu 7.10.2016. <http://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kasvattajalle/>

Säljö, R., 2004. Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: WSOY.

Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A. 2013. Mitä on kulttuuriperintö? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Unesco. World Heritage List. Viitattu 4.10.2016. <http://whc.unesco.org>

Vilka, H. & Airaksinen, T., 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilkuna, J. 2015. Kulttuuriperintö ja yhteiskunnalliset muistifunktiot. Teoksessa: Heiskanen, I., Kangas, A. & Mitchell, R. (toim.). Taiteen ja kulttuurin kentät, perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö. Helsinki: Tietosanoma.

Virta, A., 2008. Kulttuuriperintö arjessa. Teoksessa: Venäläinen, P. (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Helsinki: Suomen museoliitto.

Väljärvi, J., Kupari, P., Ahonen, A.K. Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Leino, K., Niemivirta, M., Nissinen, K., Salmela-Aro, K., Tarnanen, M., Tuominen-Soini, H., Vettenranta, J., Vuorinen, R. 2015. Millä eväillä uuteen nousuun? Pisa 2012 tutkimustuloksia. Helsinki: OPM. Viitattu 30.7.2016. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2015/PISA.html>